

The background of the cover features several antique firearms, including long-barreled rifles and pistols, arranged vertically and horizontally, creating a historical and military theme.

ІСТОРІЯ ДАВНЬОЇ ЗБРОЇ

Дослідження

2018

Researches

HISTORY OF ANTIQUE ARMS

Національна академія наук України
Інститут історії України НАН України

ІСТОРІЯ ДАВНЬОЇ ЗБРОЇ

ДОСЛІДЖЕННЯ 2018

*Збірник наукових праць Третьої міжнародної
зброєзнавчої конференції (Київ, 12-14 червня 2018 р.)*

КИЇВ
2020

Затверджено до друку рішенням
Вченої ради Інституту історії України
Національної академії наук України.
Протокол №3 від 28.05.2020 р.

**Історія давньої зброї. Дослідження
2018: збірник наукових праць Третьої
міжнародної зброєзнавчої конференції
(Київ, 12-14 червня 2018 р.)** / упоряд.
Д. В. Тоїчкін; Інститут історії України
НАН України. – К.: Інститут історії
України НАНУ, 2020. – 412 с.

Редакційна колегія:

д.і.н., проф. М. Ф. Дмитрієнко (голова),
д.і.н., проф., член-кор. НАН України
Г. В. Боряк, к.і.н. Д. В. Тоїчкін,
к.і.н. В. В. Томозов, к.х.н. В. М. Прокопенко,
к.і.н. О. О. Попельницька.

Упорядник:

к.і.н. Д. В. Тоїчкін

Рецензенти:

д.і.н., проф., член-кор. НАН України
О. П. Реєнт;
д.і.н. Т. В. Чухліб;
д.і.н. проф. І. Н. Войцехівська.

*Збірник наукових праць за матеріалами
Третьої міжнародної зброєзнавчої
конференції, що відбулася
у Києві (Україна) 12–14 червня 2018 р.*

Approved for publication by the Academic
Board of the Institute of History of Ukraine
of the National Academy of Sciences
of Ukraine. Protocol №3, 28.05.2020.

**History of Antique Arms. Researches 2018:
Collection of Scientific Papers of the Third
International Research Conference on the
History of Arms and Armor (Kyiv, June 12-
14, 2018)** / compiler Denys Toichkin; Institute
of History of Ukraine NASU. – Kyiv: Institute
of History of Ukraine NASU, 2020. – 412 p.

Editorial Board:

Ph.D., Prof. M. Dmytriienko (chair),
Ph.D., Prof., Correspondent Member
of NASU H. Boriak, Ph.D. D. Toichkin,
Ph.D. V. Tomozov, Sc.D. V. Prokopenko,
Ph.D. O. Popelnytska.

Compiler:

Ph.D. Denys Toichkin

Reviewers:

Ph.D., Prof., Correspondent Member
of NASU O. Reient;
Ph.D. T. Chukhlib;
Ph.D., Prof. I. Voitsekhivska.

*This collection of scientific papers based
on materials of the Third International
Conference on the History of Arms & Armor,
held in Kyiv, Ukraine, June 12–14, 2018.*

ЗМІСТ | CONTENT

<i>Денис ТОЇЧКІН</i> . III Міжнародна конференція з історії зброї у Києві <i>Denys TOICHKIN</i> . Third International Conference on the History of Arms and Armor in Kyiv.....	6
<i>Катерина ВАЛЕНТИРОВА</i> . Клинок зброї Манесського кодексу: паралелі в археологічному матеріалі з території України <i>Kateryna VALENTYROVA</i> . Edged Weapons of the Codex Manesse: Analogies in Archaeological Materials from the Territory of Ukraine	21
<i>Ігор ВОЗНИЙ</i> . Зброя XII – першої половини XIII ст. ударно-рубачою та ударно-дроблячою дії з теренів північної Буковини <i>Ihor VOZNY</i> . Strike-Slashing and Strike-Pounding Weapons of the 12th – Half of the 13th Century on the Territory of Northern Bukovyna....	37
<i>Андрей ГОЛУБЕВ</i> . К вопросу о возможностях использования некоторых категорий раннесредневекового вооружения в качестве этнокультурного маркера <i>Andriy HOLUBIEV</i> . To the Question of the Possibilities of Using Some Categories of the Early Medieval Arms as Ethnocultural Marker	51
<i>Володимир ГУЦУЛ</i> . Бойовий молот (<i>hache</i>) у лицарських турнірних поєдинках в Західній Європі першої половини XV ст. <i>Volodymyr HUTSUL</i> . Poll-axe (<i>hache</i>) in Chivalric Single Combats in Western Europe in the Early 15 Century	64
<i>Виктор КЛЁНКИН</i> . Старый кортик из Китая <i>Victor KLYONKIN</i> . An Old Dirk from China	82
<i>Олексій КЛЬОНКІН, Андрій ПАНІВ, Денис ТОЇЧКІН</i> . Пам'яті Віктора Кльонкіна <i>Oleksii KLYONKIN, Andriy PANIV, Denys TOICHKIN</i> . In Memory of Victor Klyonkin	99
<i>Пйотр Н. КОТОВИЧ</i> . Стан та перспективи досліджень пізньосередньовічного озброєння Червоної Русі <i>Piotr N. KOTOWICZ</i> . The State and Prospects of Research of the Late Medieval Arms and Armour from Red Ruthenia.....	107

<i>Тамара КОНДРАТЕНКО, Наталія КОНДРАТЕНКО, Роман ПРОХВАТИЛО.</i>	
Кремінні мисливські рушниці XVIII століття зі зброярської збірки Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського	
<i>Tamara KONDRATENKO, Nataliya KONDRATENKO, Roman PROKHAVATILLO.</i>	
Flintlock Hunting Rifles of the 18th Century in the Vasyl Krychevsky Poltava Local Lore Museum Collection	130
<i>Олег МАЛЬЧЕНКО.</i> Львівські гармати-симулякри XIX ст., як породження культури кітч	
<i>Oleh MALCHENKO.</i> Lviv 19 c. Guns-Simuliacres as a Breed of Kitch Culture ...	149
<i>Олег МАЛЬЧЕНКО, Денис ТОЇЧКІН.</i> Віртуальний музей української історичної зброї XV–XVIII ст.	
<i>Oleh MALCHENKO, Denys TOICHKIN.</i> Virtual Museum of Ukrainian Historical Weapons of the 15-18th centuries	197
<i>Ірина МАРГОЛІНА.</i> Святе воїнство у живописі Кирилівської церкви Києва	
<i>Iryna MARHOLINA.</i> Holy warriors in the paintings of the Cyril Church of Kyiv.....	223
<i>Валентина НЕСТЕРЕНКО.</i> Шолом і кольчуга в експозиції Черкаського обласного краєзнавчого музею	
<i>Valentyna NESTERENKO.</i> Helmet and Mail in Exposition of Cherkassy Local Lore Museum	230
<i>Надія НІКІТЕНКО.</i> Світські фрески Софії Київської: історичний контекст і «сюжети зі зброєю»	
<i>Nadiya NIKITENKO.</i> Mundane Frescos of St. Sophia of Kyiv: Historical Context and «Plots are With Weapon».....	240
<i>Людмила ПАЛИЙ.</i> Меч группы «INGELRI»: інтерпретація надписей на клинке и поправки в датировке	
<i>Liudmyla PALII.</i> An «INGELRI» Sword from the Lviv Historical Museum: Interpretation of the Blade Inscriptions and Dating Corrections.....	262
<i>Артем ПАПАКІН.</i> Озброєння дружини перших П'ястів (X ст.)	
<i>Artem PARAKIN.</i> Arms of the Early Piasts Retinue, 10th Century.	278
<i>Олена ПОПЕЛЬНИЦЬКА.</i> Японські мечі XVIII–XIX ст. у зібранні Національного музею історії України	

<i>Olena POPELNYTSKA. Japanese Swords of the 18th–19th Centuries</i> from the Collection of the National Museum of the History of Ukraine.....	298
<i>Володимир ПРОКОПЕНКО. Короткий огляд функціональних накладок</i> для підвісу сагайдаку з пласким колчаном <i>Volodymyr PROKOPENKO. A Short Review of Functional Plaques</i> for Fastening of the Sahajdak With a Flat Quiver.....	326
<i>Володимир ПРОКОПЕНКО, Святослав СИЧЕВСЬКИЙ.</i> Нові знахідки нагелів від кордів з території України <i>Volodymyr PROKOPENKO, Sviatoslav SYCHEVS'KYJ. New Findings</i> of the Kord Nagels (late medieval cold weapons) in Ukraine....	352
<i>Михайло ФІЛОНЕНКО. Колекція ручної короткоствольної вогнепальної</i> зброї у фондозбірні Національного музею історії України у Другій світовій війні. Меморіальний комплекс <i>Mykhailo FILONENKO. Collection of Hand-held Short-barreled Firearm in the</i> Fund Collection of the National Museum of the History of Ukraine in the Second World War.....	362
<i>Володимир ШЕВЧЕНКО. Шашки майстра Османа Омарова із колекції</i> Національного музею історії України <i>Volodymyr SHEVCHENKO. Shashka of Osman Omarov in the Collection</i> of the National Museum of History of Ukraine.....	381
<i>Олена ШЕВЧЕНКО. Старожитності козацької доби Чернігівського</i> історичного музею в збірці Національного музею історії України <i>Olena SHEVCHENKO. Antiquities of the Cossack Period of the Chernihiv</i> Historical Museum in the Collection of the National Museum of History of Ukraine	391
<i>Олег ШИНДЛЕР. До питання про поширення шишаків</i> у Центральній та Східній Європі в XV-XVI ст. <i>Oleg SCHINDLER. To the Question on the Distribution of Shishaks</i> in Central and Eastern Europe in the 15th and 16th Centuries.....	397

ШАШКИ МАЙСТРА ОСМАНА ОМАРОВА ІЗ КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Володимир Шевченко

Анотація

УДК (477)069(1-4)623.4

Зброєзнавче дослідження присвячене унікальним зразкам холодної зброї кавказького регіону. У колекції Національного музею історії України зберігаються два зразки шашок, виготовлених у Владикавказькій майстерні Османа Омарова наприкінці 19 – початку 20 ст. Метою дослідження є введення до наукового обігу даних про вищевказані зразки зброї із українських музейних фондів. З метою повного розкриття поставленої проблеми застосовано загальноописовий та порівняльно-історичний методи історичного дослідження. У статті детально описано особливості зброї, технологічні деталі та елементи оздоблення. Окрему частину присвячено висвітленню історії використання зброї, біографічним даним її власників у різний період.

Ключові слова: шашка, Кавказ, Осман Омаров, НМІУ, зброєзнавство.

Abstract

Volodymyr Shevchenko

UDC (477)069(1-4)623.4

SHASHKA OF OSMAN OMAROV IN THE COLLECTION OF THE NATIONAL MUSEUM OF HISTORY OF UKRAINE

The article is devoted to the unique weapon artefacts in the collection of the National museum of history of Ukraine. Two Caucasian shashka's produced at the Osman Omarov workshop in Vladikavkaz in the late 19- early 20th century is an object of this research. The aim of this article is to study the features of this weapon, the history of its production and the biographies of their owners. To cooperate with all of this problems the necessary methodology of historical research was used. The first part is devoted to describing of the artefacts. All of their details, features of decoration and military conditions are included. The second part reveals a short biographical researches of the former owners and the ways how shashka's came into museum collection. One shashka was a family relic and passed from generation to generation as a legacy. And finally in the middle of 20th century museum bought it. About the second shashka more information was available. The owner of this weapon was a commissar in Bolshevik army during the revolution of 1917-1921 and fought against the Ukrainian army and rebels. Than he became the member of the secret military expedition of Soviet troops to Afghanistan in 1929. He sold his shashka to the museum in 1959. He was retired at that time. And the last part of this article is about Osman Omarov and his workshop in Vladikavkaz. This is about the armourer himself and the history of his little but very popular factory. The article is intended for scholars and all interested persons.

Keywords: shashka, Osman Omarov, Caucasus, National Museum of History of Ukraine, weaponology.

У зібранні зброї Національного музею історії України (далі – НМІУ) зберігається колекція кавказької зброї XIX – поч. XX ст. Бойові та декоративні зразки цього регіону славляться своїм унікальним оздобленням та практичною функціональністю. Протягом першої половини XIX ст., до завершення Кавказької війни (1817-1864), місцева холодна зброя, передусім шашки та кинджали, виготовлялась винятково для військових потреб населення

Кавказу. Цей військовий конфлікт сприяв посиленій інтеграції традицій використання і застосування різних видів озброєння на Північному Кавказі. Спочатку Терське та Кубанське козачі війська переймають шашки та кинджали кавказького типу та використовують їх у своєму традиційному військовому костюмі. Наприкінці XIX ст., із часу офіційного закріплення за деякими козачими підрозділами Російської імперії даних зразків зброї, починається промислове виробництво на державних заводах типових шашок та кинджалів. Вже на початку XX ст. окремі регулярні кавалерійські частини російської імператорської армії також отримують на озброєння шашки, як основну холодну зброю.

Серед зразків кавказької зброї у фондах НМІУ зберігаються дві шашки, котрі потрапили до музею різними шляхами, проте мають спільне походження.

Шашка з інвентарним номером 3-1310 (Рис. 1), кінця XIX – поч. XX ст. Клинок незначної кривизни, однолезовий, тридольний – 2 вузьких доли від руків'я вздовж обуха та 1 широкий центральний. Загальна довжина шашки з руків'ям – 94 см¹. Біля п'яти клинок прикрашений травленим рослинним орнаментом. З одного боку – в середині рослинного орнаменту – травлений напис «Османъ», нижче, біля леза – напис «Османъ», нанесений шляхом глибокого гравірування (Рис. 2). З другого боку клинка – серед травленого рослинного орнаменту зображення орла. Руків'я шашки дерев'яне, роздвоєне, оздоблене сріблом (700-ї проби)², прикрашене карбованим рослинним черненим орнаментом, та доповнене фігурними поясками. Піхви дерев'яні, покриті чорною лакованою шкірою. Складаються з устя, наконечника, двох фігурних обоймиць з опуклими серцевинами. Одна з них доповнена фігурними платівками та рухливим кільцем для підвішування. На усті з внутрішнього боку статична скоба для підвішування. Елементи піхов прикрашені сріблом, чеканим, гравірованим та черненим рослинним орнаментом (Рис. 3). Клинок та піхви у задовільному стані, хоча й потребують незначної реставрації.

Музей придбав зброю за 50 карбованців (невелику суму у реаліях 1959 р.) у киянина Кукліна Михайла Федоровича, котрий проживав на вулиці Енгельса (суч. Лютеранська) №26/17³. Акт прийому до фондів музею підписаний 7 грудня 1959 р.⁴ У заяві до закупівельної комісії музею Михайло Федорович коротко описав історію цієї зброї. Дідусь Кукліна отримав шашку у подарунок від свого батька – Кухлі Саливона Юрійовича у 1845 р.(!) Останній, тобто прадід Михайла Федоровича, проживав у селі Біляївка «на Запоріжжі», був командиром сотні козаків. Шашка передавалась кожному наступному старшому сину в родині Кухлей, а пізніше – Кукліним⁵. Дане

пояснення для закупівельної комісії музею складно оцінити щодо історичної достовірності, адже майже кожен наведений факт у цій заяві можна піддати сумніву. Оскільки орієнтовна дата виробництва шашки – кін. XIX – поч. XX ст., легенда про передачу у спадок із покоління у покоління виглядає непереконливо.

У музейній документації шашка 3-1306, також не має точного датування (Рис. 4). За всіма ознаками це – кінець XIX – поч. XX століття. Загальна довжина – 90 см, клинка – 74 см, піхов – 78 см⁶. Клинок незначної кривизни, однолезий, двудольний, з обухом. Біля п'яти із зовнішнього боку – клинок прикрашений травленим рослинним орнаментом і повздовжнім травленим написом всередині орнаменту – «Османъ». Під цим написом, біля леза, методом глибокого гравірування вдруге нанесено «Османъ». Гравірований напис з двох боків оточений гравірованими фігурами орлів (з головами оберненими вправо) (Рис. 5). З іншого боку клинок також оздоблений травленим рослинним орнаментом та перпендикулярним по відношенню до клинка травленим написом «Османъ». Руків'я оздоблене чеканим, гравірованим та черненим сріблом (875 проби)⁷ (Рис. 6), апробовано 1990 р.⁸ Наверш монолітний, дерев'яний. Піхви покриті чорною шкірою, складаються із устя, однієї обоймиці та наконечника. Всі елементи піхов прикрашені сріблом, оздоблені чеканим, гравірованим та черненим рослинним орнаментом (Рис. 7). На усті з внутрішнього боку статична скоба для підвішування. На скобу невідомим гострим предметом нанесено шість кирилических літер «АНГЛЧН» (Рис. 8). На обо-

Рис. 1. Шашка з інвентарним номером 3-1310 з колекції НМІУ.

Рис. 2. Травлений та гравійований написи «Османъ» на клинку шашки з інвентарним номером 3-1310 з колекції НМІУ.

Рис. 3. Рослинний орнамент на піхвах шашки з інвентарним номером 3-1310 з колекції НМІУ.

ймиці закріплене рухоме кільце для підвішування. Загальний стан артефакту задовільний.

Шашка також була придбана у приватної особи – Новосельцева Корнелія Опанасовича. Надійшла на зберігання до музею 2 квітня 1959 р.⁹ На відміну від попереднього зразка, шашку було придбано за 100 крб., очевидно, зважаючи на її кращий стан збереження та підтверджену реальну історію експонату. Зброя стала частиною комплексу речей, котрі Корнелій Опанасович продав музеєві. Окрім шашки закуплено бурку козацю повстяну за 300 крб., смушкову шапку-кубанку – 50 крб. та срібний іменний портсигар – також 50 крб. Полупанова І. М., науковий співробітник НМІУ, встановила історичний факт участі Корнелія Опанасовича у революційних подіях 1917-1921 рр. у складі корпусу червоного козацтва. Пізніше ветеран проживав у селищі Кучино Балашихінського району Московської області. У заяві до директора НМІУ зазначено, що разом із вказаними речами передається комплект світлин 7-го червоно-козачого полку 2-ї червоно-козачої дивізії, де безпосередньо служив Новосельцев¹⁰ (Рис. 9). Він займав помітну посаду військового комісара у полку. У лавах так званого червоного козацтва перебував у 1920-1924 рр.¹¹

За даними офіційної біографії Новосельцев народився у 1891 р. в с. Жуліно Смоленської губ. Після лютневої революції став членом РСДРП(б). З січня 1918 р. вступив до більшовицької армії. Протягом всіх років служби займав лише політичні посади. У різний час перебував на Нарвському, Східному та Південному фронтах. У липні 1920 призначений військовим комісаром 2-ї бригади 17-ї кавалерійської дивізії і разом з нею потрапив у склад 1-го корпусу червоного козацтва. У різні часи був комісаром 8-го та 7-го Полтавського полків 2-ї Чернігівської дивізії червоного козацтва¹². Шашка потрапляє до Новосельцева у революційний період. Ймовірно, він отримав її як подарунок, нагороду або військовий трофей.

Новосельцев був достатньо відомою та непересічною особою серед червоного козацтва. Він згадується у кількох мемуарах в пізніші роки у виключно позитивному ключі, як стійкий та переконаний партієць з бездоганим «пролетарським» походженням. Ці спогади описують події польсько-радянської війни 1920-1921 рр. та діяльність корпусу в Україні, на Київщині та Поділлі, у боротьбі з місцевими повстанськими силами¹³. Після завершення служби у корпусі червоного козацтва 1924 р. Новосельцев не полишив служби в армії. У 1929 р. під керівництвом свого колишнього командира корпусу – Віталія Примакова, Корнелій Новосельцев брав участь в авантюрі радянських військ в Афганістані з метою повернення на престол скинутого місцевого правителя Аманули-хана¹⁴. Переодягнений у афганський одяг диверсійний загін успішно завершив операцію. Віталія Примакова репресували та розстріляли у 1937 р. Його рідний син – Юрій Віталійович з часом зайнявся дослідженням біографії батька. Він активно

Рис. 4. Шашка з інвентарним номером 3-1306 з колекції НМІУ.

Рис. 5. Гравійований напис на клинку шашки з інвентарним номером 3-1306 з колекції НМІУ.

зустрічався із друзями, знайомими, колегами батька та фіксував їхні спогади. У 2006 р. у власному блозі він розмістив коротку статтю про Віталія Примакова, де, серед іншого, згадуються події 1929 р. – похід в Афганістан. Він зазначає, що зустрічався з учасником подій – Новосельцевим Корнелієм Опанасовичем і записував його спогади. А також відзначає, що останній був автором мемуарів про боротьбу з басмачами в Середній Азії¹⁵. Утім серед опублікованих матеріалів нам таких спогадів віднайти не вдалося.

Станом на 1962 р. Корнелій Новосельцев перебував на пенсії¹⁶.

Клинки із написами російською мовою на початку ХХ ст. в основному виготовлялися у зброярських майстернях Владикавказу. Тут діяли порівняно великі підприємства Гузуна Гузунова, Мудунова та Османа Омарова¹⁷. Два зразки шашок із колекції НМІУ походять зі зброярні останнього. Осман Омаров народився у 1850 р.¹⁸ в селі Казикумух – центрі регіону Лакія. Поселення було відоме всьому Кавказу завдяки місцевим майстрам ювелірної та зброярської справи. Після завершення Кавказької війни та остаточного приєднання регіону до Російської імперії, місцеві ринки починають заповнюватися промисловими виробами з індустріальних центрів метрополії. У зв'язку з цим, місцеві умільці зіткнулися із проблемою замовлень та збутом власної продукції. Остаточно місцевий економічний уклад, за даними очевидця, підірвало проведення у 70-х рр. ХІХ ст. залізничі з центральних губерній на Кавказ. Розпочалась масова інтервенція металевих виробів з підприємств Тули та Варшави¹⁹. Відтак у цей період розпочинається масовий відхід майстрів на сезонні роботи у великі міські центри по всьому Кавказу. Згідно статистики, на рубежі ХІХ-ХХ ст., з 262

Рис. 6. Руків'я шашки (інв. № 3-1306, колекція НМІУ), оздоблене чеканним, гравірованим та черненим сріблом.

майстрів срібної справи з Казикумуха на сезонні роботи відходило 237 осіб і лише 25 працювало на місці²⁰. Одним із таких майстрів був Осман Омаров. Йому вдалося закріпитися у Владикавказі та організувати власну майстерню, відмовившись таким чином від потреби сезонних відходів. За різними даними на початку ХХ ст. у зброярні працювало 15-20 майстрів та підмайстрів. Зафіксовано, що у 1900 р. підприємство складалося із цеху, де виготовлялись клинки, ювелірного цеху та магазину²¹. Сталь отримували з владикавказьких залізничних майстерень. У майстерні виготовляли шашки та кинджали для козачих військ, мисливську зброю. Приймали також замовлення на виконання оздоблювальних робіт із дорогоцінних матеріалів. Шашки та кинджали Османа Омарова користувалися великою популярністю, тому ще за життя майстра його клейма часто фальшували²². Сам майстер помер у 1913 р. Утім, його майстерня продовжувала працювати. Розквіт підприємства припав на період Першої світової війни у зв'язку зі значними військовими замовленнями. Підприємство розширилося до 70 робітників. У 1918 р. майстерня занепала та була розграбована²³. На клинках використовувались три види написів: «Османъ», «Омаровъ» або «Османъ Омаровъ»²⁴.

Артефакти НМІУ, як і всі роботи майстерні Османова, оздоблені характерним лакським орнаментом. Дослідники поділяють етапи розвитку цієї орнаментики на дві періоди: 1) роботи лакських майстрів у Казикумухському окрузі Дагестану; 2) період від 70-х рр. ХІХ ст., коли розпочинається відхід майстрів у великі центри поза межами Дагестану. Особливістю зброї, виготовленої у другому періоді, на який і припадає виробництво шашок із колекції НМІУ, було поєднання лакського та кубачинського стилів орнаментики. У попередній період ці стилі майже не перетиналися, зберігаючи

Рис. 7. *Всі елементи піхов шашки (інв № 3-1306, колекція НМІУ) прикрашені сріблом, оздоблені чеканним, гравірованим та черненням рослинним орнаментом.*

автентичність. Проте, з початком відходу до міст, у деяких майстернях почали працювати лакські, та кубачинські майстри а вже їхні підмайстри переймали техніки обох зброярів. У результаті наступне покоління майстрів стало носієм неповторного синтезу двох різних стилів. Визначна дослідниця кавказької зброї Емма Аствацатурян вказує на поширення в означений період орнаментів *курадар* та *мурх-накіч*, котрі були споріднені з кубачинськими техніками²⁵. Запропоновані у статті шашки оздоблені яскраво вираженим орнаментом *курадар*. Цей флористичний орнамент відзначається характерним заплетенням спіраллю і перехрещенням стебел, а листя обернене всередину. Орнамент виконувався глибоким гравіруванням із вкрапленнями чернених розеток та листя.

Шашки майстра Османа Омарова із колекції НМІУ можна вважати не лише досконалим зразком кавказької холодної зброї, але й визначним витвором ювелірного та оздоблювального мистецтва. У дослідженні вдалося простежити особливості зброї, місце її виготовлення та умови виробництва. Віднайдено біографічні дані власників досліджуваних шапок. Потенціал до подальших наукових пошуків може бути реалізований у руслі віднайдення додаткових фактів у походженні та використанні обох шапок.

ПОСИЛАННЯ

- 1 Інвентарна картка № СОМС 429 // Національний музей історії України: Фондові колекції.
- 2 Інвентарна книга «Зброя» // Національний музей історії України. – Т. 2. – Арк. 122.

Рис. 8. Шашка з інвентарним номером 3-1306 з колекції НМІУ: скоба для підвішування та напис на ній.

- 3 Інвентарна картка № СОМС 429 / Національний музей історії України: Фондові колекції.
- 4 Акты приема экспонатов в фонды музея за 1959 г. // Національний музей історії України. – С. 254.
- 5 Там само. – С. 255.
- 6 Інвентарна картка №СОМС 431 // Національний музей історії України: Фондові колекції.
- 7 Інвентарна книга «Зброя». // Національний музей історії України. – Т. 2. – Арк. 120.
- 8 Там само. – Арк. 121.
- 9 Інвентарна картка № СОМС 431 // Національний музей історії України: Фондові колекції.
- 10 Акты приема экспонатов в фонды музея за 1959 г. // Національний музей історії України. – Арк. 59.
- 11 Там само. – Арк. 60.
- 12 Червоное казачество: 5 лет, 1918-1923: сборник материалов по истории червоного казачества. – Харьков, 1923. – С. 218-219.
- 13 Див.: Дубинский И. В. Трубаچی трубят тревогу. – М., 1962. – 312 с.; Червоное казачество: воспоминания ветеранов. – М., 1969. – 256 с.; Червоное казачество: 5 лет... – С. 218-219.
- 14 Примаков В. М. Афганистан в огне. – Л., 1929. – 155 с.; Агабеков Г. ЧК за работой. – М., 1992. – 270 с.
- 15 Примаков Ю. Последний арест // [Електронний ресурс] Проза.ру. (05.04.2018 р.). – Режим доступу: <https://www.proza.ru/2014/04/09/1911>. – Назва з екрана.
- 16 Дубинский И. В. Трубаچی трубят тревогу. – М., 1962. – С. 124.
- 17 Аствацатурян Э. Г. Указатель клейм и имен кавказских мастеров оружейного и серебряного дела. – М., 1982. – С. 15.

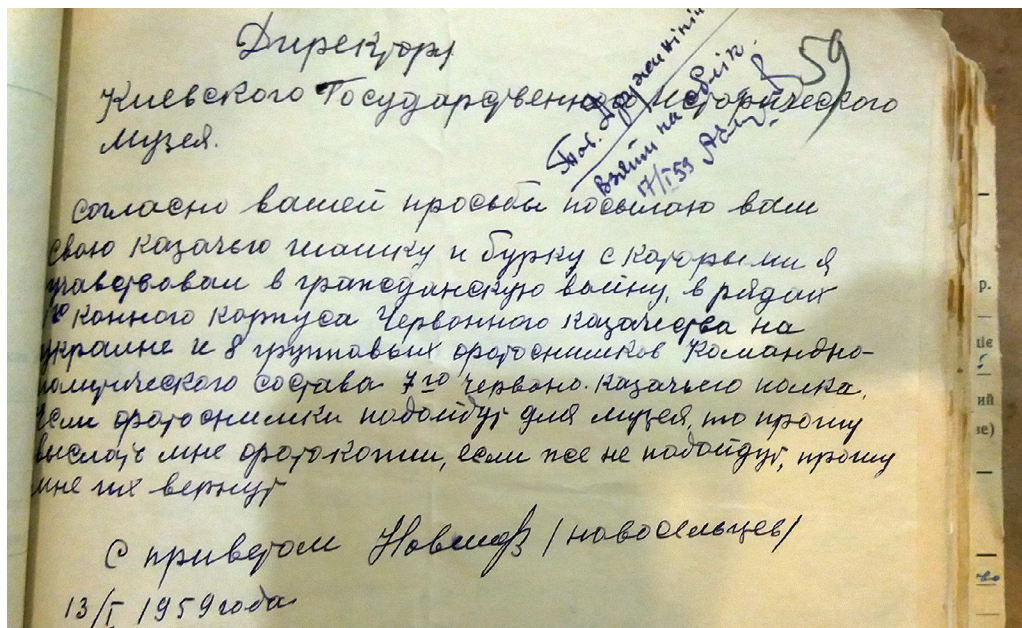

Рис. 9. Заява про передачу К. О. Новосельцевим речей до НМІУ.

- 18 Кинжал (офицерский) // [Электронный ресурс] Клейнод Аукционный Дом (05.04.2108). – Режим доступа: http://kleynod.at.ua/index/aukcion_6_71_80/0-171 – Назва з екрана.
- 19 Маркграф О. В. Очерк кустарных промыслов Северного Кавказа с описанием техники производства. – М., 1882. – С. 215.
- 20 Аствацатурян Э. Г. Оружие народов Кавказа. – С-Пб., 2004. – С. 103.
- 21 Кинжал (офицерский)...
- 22 Аствацатурян Э. Г. Указ. соч. – С. 126
- 23 Там же.
- 24 Трубников Б. Г. Оружейные клейма. – С-Пб., 2004. – С. 100; Большая энциклопедия оружия. – М., 2008. – С. 350.
- 25 Аствацатурян Э. Г. Указ. соч. – С. 76.

Відомості про автора. Шевченко Володимир Володимирович, молодший науковий співробітник Національного музею історії України, аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна).

About Authors Volodymyr Shevchenko, Postgraduate student, Taras Shevchenko National University of Kyiv; Research Assistant, National Museum of History of Ukraine (Kyiv, Ukraine), e-mail: dvl.sheva@gmail.com.

Наукове видання

**ІСТОРІЯ ДАВНЬОЇ ЗБРОЇ
ДОСЛІДЖЕННЯ 2018:
збірник наукових праць Третьої міжнародної
зброєзнавчої конференції (Київ, 12-14 червня 2018 р.)**

Упорядник: Д. Тоїчкін

Макет: Д. Тоїчкін

Історія давньої зброї. Дослідження 2018: збірник наукових праць Третьої міжнародної зброєзнавчої конференції (Київ, 12-14 червня 2018 р.) / упоряд. Д. Тоїчкін; Інститут історії України НАН України. – К.: Інститут історії України НАНУ, 2020. – 412 с.

ISBN 978-966-02-9292-5

УДК [93+930]:623.4

Збірник наукових праць укладений за матеріалами Третьої міжнародної зброєзнавчої конференції, яка відбулася у м. Київ (Україна) 12-14 червня 2018 р.

Видання розраховане на фахівців у галузі зброєзнавства та суміжних спеціальних історичних дисциплін, археологів, музейних працівників, викладачів, аспірантів, студентів вузів гуманітарного профілю.

Підписано до друку 28.08.2020 р. Формат: 70x100/16.

Ум. друк. арк. Обл. вид. арк.

Наклад 300 пр. Зам. №

Друк: Поліграфічна дільниця Інституту історії України НАН України.

Інститут історії України НАНУ
Національний військово-історичний музей України
Національний заповідник «Софія Київська»

III Міжнародна Зброєзнавча Конференція

Київ, 12-14 червня 2018 р.

III International Conference on the History of Arms & Armor

Kyiv, June 16-18, 2018

www.zbroeznav.com

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Національний
військово-
історичний
музей України

НИНТО 鍛刀物
ГАЛЕРЕЯ ЯПОНСКИХ МЕЧЕЙ НИНТО

САAS
АНТИКВАР

FRAC